به مناسبت درگذشت حجت‌الاسلام‌والمسلمین علی‌اکبر الهی‌خراسانی در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام‌والمسلمین مرویان‌حسینی مطرح شد

شخصیت اثرگذار نشر مکتب اهل بیت(ع) در مشهد

محمدجواد علیپورا با حجت‌الاسلام‌والمسلمین سیدمحمود مرویان حسینی، عضو هیئت‌علمی دانشگاه علوم اسلامی رضوی درباره شخصیت و خدمات زنده‌یاد حجت‌الاسلام‌والمسلمین علی‌اکبر الهی خراسانی گفت‌وگو کرده‌ایم که وی در این گفت‌وگو، درباره ابعاد مختلف شخصیت علمی، معنوی، فرهنگی و اجتماعی آن فقید سعید، بحث و بررسی کرده و خدمات ارزشمند استاد به مکتب اهل بیت(ع) و جامعه علمی را تبیین کرده است. این گفت‌وگو فرصتی مغتنم بود تا گوشه‌ای از میراث گران‌بهای این عالم وارسته و خدمتگزار مکتب اهل‌بیت(ع) را برای نسل امروز و آینده روشن سازیم.

عکس: محمد حسن صلواتی | شهرآرا

سیمای معنوی مرحوم الهی‌خراسانی

حجت‌الاسلام‌والمسلمین علی‌اکبر الهی خراسانی (رحمه‌ا...علیه) شخصیتی معنوی بود؛ حقیقتا اهل عبادت، ذکر و توسل به اهل بیت(ع). این بعد از شخصیت استاد، درکنار تمام اشتغالات علمی و سازنده‌اش، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود. درک عمیق او از مقام اهل بیت(ع) و توسل خالصانه به آن بزرگواران، همواره در گفتار و سکناتش نمایان بود. او نه‌تنها در خلوت خویش بلکه در عرصه عمومی نیز به زیور عبودیت و بندگی خداوند متصف بود.

یکی از جلوه‌های برجسته معنویت استاد، توفیق خدمت در حرم مطهر رضوی به‌عنوان خادم حضرت رضا(ع) بود. این افتخار که نصیب بندگان خاص الهی و بزرگان دین می‌شود، نشان از پاکی نفس، خلوص نیت و ارادت قلبی استاد به ساحت مقدس آقاباالحسن الرضا(ع) داشت. درک عمیق از مقام و جایگاه خدمتگزاری در آستان مقدس رضوی، از ویژگی‌های بارز ایشان بود و این خدمت را نه‌تنها وظیفه، بلکه اوج سعادت و سعادت می‌دانست. بسیاری از بزرگان و مراجع تقلید نیز، در دوران حیات خویش، توفیق چنین خدمتی را یافته‌اند که نشان از جایگاه والای این مناصب معنوی دارد. درک حضور در محضر امام رضا(ع) و خدمت به زائران حضرت، برای حجت‌الاسلام‌والمسلمین الهی خراسانی جنبه‌ای الهی و روحانی داشت که با هیچ مقام دنیوی، قیاس‌شدنی نبود.

بنیاد پژوهش‌های اسلامی؛ ثمره روحیه دانش‌پروری

خود آقای الهی خراسانی به‌واسطه شخصیت علمی‌اش، آثار و پژوهش‌های بسیاری داشت و احیاگر آثار سطوری از مکتب اهل بیت(ع) بود، آثاری در حوزه‌های فقهی، قرآنی، کلامی و حدیثی. این تحقیق و پژوهش، تنها به نگارش مقالات و کتب خلاصه نمی‌شد، بلکه بازنگری، تصحیح و احیای متون کهن و ارزشمند دینی، یکی از دغدغه‌های اصلی استاد بود.

ازجمله اقدامات مهم ایشان، تأسیس بنیاد پژوهش‌های اسلامی بود. این اقدام، نقطه عطفی در فعالیت‌های علمی و فرهنگی مشهد مقدس به‌شمار می‌رود. او از آغاز تأسیس بنیاد، همراه با مرحوم علامه فائززاده خراسانی، در بنیاد حضور یافت و مدیریت آن را برعهده گرفت. این همکاری نزدیک و همدلانه، زمینه‌ساز شکوفایی علمی و پژوهشی بسیاری در این نهاد شد. بسیاری از فضلا و محققان نیز در بنیاد پژوهش‌های اسلامی، کارهای علمی را انجام دادند. روحیه مدارا، دانش‌پروری و فضل علمی که ایشان واجد آن بود، همراه با محبت و صمیمیتی که نسبت به علما داشت، باعث شد در سه چهار دهه اخیر، پذیرای مشتاقان ازسوی مراجع تقلید، علمای بزرگ، محققان و دانشمندان از داخل و خارج کشور باشد. این جذب حداکثری نخبگان و فرهیختگان، نشان از دیدگاه بلند و جامع‌نگر ایشان داشت.

طلاب و فضلای فراوانی نیز به‌واسطه اهتمام‌ها و زمینه‌سازی‌های علمی استاد، موفق شدند در بنیاد پژوهش‌ها، کار علمی پژوهشی انجام دهند و آثاری تولید کنند. این خود، بزرگ‌ترین میراث علمی برای حجت‌الاسلام‌والمسلیمن الهی خراسانی محسوب می‌شود. به‌هرحال، اینکه بنیاد پژوهش‌های اسلامی نزدیک به ۴ هزار و ۵۰۰ جلد اثر در سایه قرآن و در مکتب اهل‌بیت(ع) تولید کرده، حاصل مدیریت و اهتمام علی‌اکبر الهی خراسانی بوده است. این حجم عظیم از تولیدات علمی، گواه روشنی بر روحیه دانش‌پروری و پیگیری بی‌وقفه وی در این مسیر است.

مرد عمل و پایبند به آرمان‌ها

یکی از ویژگی‌های بارز الهی خراسانی این بود که کاری را به عهده می‌گرفت و پای آن کار محکم می‌ایستاد؛ مرد کار و عمل بود. این از بزرگ‌ترین خدمات ایشان بوده است که هم در دنیا و هم در درگاه الهی، به ساحت علم و دانش، به ساحت پژوهش و تحقیق، به ساحت قرآن و مکتب اهل بیت(ع)، به توسعه مکتب و دفاع عالمانه از ارزش‌های دینی و مبانی مکتب اهل بیت(ع) منجر شده است. از این نظر، بسیار ارزشمند بوده است.

این ویژگی «مرد عمل بودن» صرفا به معنای انجام وظایف نبود، بلکه تعهد عمیق به آرمان‌ها و اهداف والای مکتب اهل بیت(ع) را نیز در بر می‌گرفت. او معتقد بود که علم باید در خدمت دین و جامعه باشد و در این راستا، هر کاری را که انجام می‌داد، با نهایت دقت، پشتکار و تعهد به اصول بود. این تعهد، در تمام دوران خدمتش، از فعالیت‌های علمی و پژوهشی گرفته تا خدمات اجتماعی، به‌وضوح مشهود بود. پایداری استاد بر آرمان‌ها، الگویی برای کسانی است که در راه اعتلای فرهنگ و دین گام برمی‌دارند.

حجت‌الاسلام‌والمسلمین مرویان حسینی: حجت‌الاسلام والمسلمین الهی خراسانی از شخصیت‌های اثرگذار در مشهد بود در عرصه علم، حوزه، پژوهش و تحقیق و نشر آثار مکتب اهل بیت(ع). این نقش تأثیرگذار، نه‌تنها در زمان حیاتش، بلکه پس از رحلتش نیز ادامه خواهد داشت و یاد و خاطره او همواره در اذهان باقی خواهد ماند.

مدرس حوزه و حامی طلاب

درکنار همه این کارهای معنوی و علمی، خود استاد سالیان سال مدرس حوزه بود و محقق و محقق‌پرور. این دو جنبه، یعنی تدریس و تربیت محقق، نشان از دغدغه عمیق وی درباره حوزه علمیه و نسل آینده روحانیت داشت. تدریس دروس حوزوی، ازجمله علوم اسلامی و همچنین تربیت محققان و پژوهشگران، بخشی از رسالت علمی الهی خراسانی بود که با عشق و علاقه‌ای فراوان، آن را به انجام می‌رساند.

درکنار همه این‌ها، او یک امتیاز دیگر هم داشت و آن، توجه به مسائل معیشتی طلاب و فضلا بود. با تأسیس صندوق قرض‌الحسنه طلاب، واقعا یک نگاه حمایتی به زندگی طلاب و فضلای مشهد داشت. این هم یک جنبه غمخواری، مددرسانی و دستگیری استاد بوده است. این اقدام، نشان از درک عمیق الهی خراسانی از مشکلات و تنگناهای زندگی طلاب داشت و این دغدغه، انگیزه او را برای ارائه راهکارهای عملیاتی و حمایتی دوچندان می‌کرد. ایجاد چنین صندوق‌هایی، نه‌تنها گرهی از مشکلات مادی طلاب باز می‌کرد، بلکه روحیه‌ای از امید و دلگرمی را نیز درمیان آنان زنده نگه می‌داشت.

میراث ماندگار یک عمر مجاهدت

آنچه الهی خراسانی تأسیس کرد، از بنیاد پژوهش‌های اسلامی، آن صندوق قرض‌الحسنه، خدمات اجتماعی و آن عرصه‌های علمی، باقیات صالحات اوست و شجره طیبه‌ای است که باقی‌مانده از اوست. این بناهای ماندگار، حاصل عمر پربرکت و مجاهدت‌های بی‌وقفه استاد در مسیر خدمت به مکتب اهل بیت(ع) و دین است.

فرزندان الهی خراسانی فضلای ارزشمندی هستند؛ جناب آقای حاج شیخ مجتبی الهی خراسانی شخصیتی فاضل، ذوالفنون و فرهنگی و علمی است. هم آقای شیخ مجتبی، هم محمد الهی خراسانی و هم برادر دیگرشان، فرزندانی عالم، نواندیش، فاضل و اهل بصیرت هستند. بله، این هم از آثار و برکات شخصیت حجت‌الاسلام والمسلمین الهی خراسانی است. درواقع این جنبه‌های گوناگونی که وی از خودش بر جای گذاشت و این چند سال آخر هم که مرارت بیماری و نوعی درد و رنج را بر جان خودش به تقدیر الهی خرید، خودش اجر و پاداش فراوانی برای الهی خراسانی دارد. این مقاومت دربرابر بیماری و صبر دربرابر سختی‌ها، خود نمونه‌ای دیگر از کمالات استاد بود که اجر و پاداش الهی را برایش تضمین می‌کند.

حجت‌الاسلام‌والمسلمین الهی خراسانی از شخصیت‌های اثرگذار مشهد بود در عرصه علم، حوزه، پژوهش و تحقیق و نشر آثار مکتب اهل بیت(ع). این نقش تأثیرگذار، نه‌تنها در زمان حیاتش، بلکه پس از رحلتش نیز ادامه خواهد داشت و یاد و خاطره او همواره در اذهان باقی خواهد ماند.

پیوند با فقاهت و پیشگامی در انقلاب؛ ابعاد دیگر شخصیت

ان‌شاءا... پاداش این همه خدمات و ارزش‌هایی که در شخصیت او تجلی یافته بود، نزد حضرت رضا(ع) سبب مهر، رأفت و محبت و مقامات و درجات معنوی برای وی شود. حجت‌الاسلام‌والمسلمین الهی خراسانی در انتسابش به بیت آیت‌ا... مروارید، ایشان درواقع حلقه واسطی بود؛ هم بین مجموعه‌های علمی و پژوهشی، هم بین مجموعه‌های معنوی و فقاهتی؛ ایشان داماد مرحوم آیت‌ا... مروارید بود. در عرصه‌های نظام اسلامی و آستان قدس رضوی هم منشأ خدمات و آثار ارزشمندی بود. این پیوند با بیت فقاهت و علم، به‌ویژه انتساب به مرحوم آیت‌ا... مروارید، نشان از ریشه‌دار بودن الهی خراسانی در خاندان علم و تقوا داشت.

همچنین، حضور و مشارکت او در جریان انقلاب اسلامی و نقش حلقه واسطی که بین مجموعه‌های علمی، پژوهشی و معنوی ایفا می‌کرد، بیانگر جامعیت شخصیت و گستره فعالیت‌های وی بود. این همکاری‌ها و ارتباطات، هم در عرصه‌های نظام اسلامی و هم در آستان قدس رضوی، منشأ خدمات و آثار ارزشمندی برای استاد شد.

فروتنی و نواندیشی؛ الگویی برای نسل امروز

فروتنی حجت‌الاسلام والمسلمین الهی خراسانی زبانزد بود و ایشان شخصیت چندجانبه‌ای داشت؛ هم یک حوزوی عمیق بود، هم به خاندان فقاهت و معنویت آیت‌ا... مروارید منتسب بود و هم فردی نواندیش بود. ایشان یک مرحله هم در دانشگاه فردوسی مشهد تحصیل کرد در دوره‌های خیلی گذشته. و جنبه‌های ارزشمندی در شخصیتش بوده است که واکاوی آن خودش می‌تواند آیینه‌ای باشد برای مسیر رشد طلاب و فضلا. فروتنی، یکی از ویژگی‌های نیکویی بود که در وجود استاد تجلی داشت و زبانزد خاص و عام بود.

این فروتنی، درکنار عمیق بودن در مسائل حوزوی، منتسب بودن به خاندان فقاهت و معنویت و نیز نواندیش بودن، شخصیتی جامع و الگویی بی‌بدیل را برای نسل امروز و فردای جامعه علمی و دینی می‌ساخت. تحصیلات الهی خراسانی در دانشگاه فردوسی مشهد نیز، نشان از نگاه باز و رویکرد نواندیشانه او به علوم روز و تلفیق آن با دانش حوزوی داشت. این جنبه‌های ارزشمند شخصیت استاد می‌طلبد که عمیق‌تر، واکاوی و به‌عنوان سرمشق و الگو برای طلاب و فضلای جوان معرفی شود.

یادداشت

هزار درس فروتنی

دکتر امیر سلمانی‌رحیمی
محقق و پژوهشگر

حجت‌الاسلام والمسلمین علی‌اکبر الهی خراسانی، پدر معنوی بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، مردی بود که ادب را از ادیب آموخت و اخلاق را از مرشد خویش، میرزاجواد آقا، چون مرید و شاگردی وفادار، در جان نهاد. مقبول و پسندیده نزد فقیهی وارسته چون مرحوم آیت‌ا... مروارید، او نه‌تنها به کرسی استادی دانشگاه تکیه زد و در عرصه نسخه‌شناسی، تصحیح و تحقیق درخشید، بلکه هزار فضیلت دیگر داشت، اما بیش از همه، در مدیریت بنیادی کم‌نظیر، چون ستاره‌ای تابان، می‌درخشید.

بنیاد پژوهش‌ها میراث ماندگار استاد

بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی که امروز با افزون بر ۱۰۰ پژوهشگر، ساختمانی زیبا، کتابخانه‌ای مجهز و افتخارات پرشمار در عرصه‌های ملی و بین‌المللی، نهادی برجسته شناخته می‌شود؛ جایی که شماری از برجسته‌ترین پژوهشگران، مصححان، محققان و مترجمان حوزه و دانشگاه از زبان‌های گوناگون در آن گرد آمده‌اند. در آغاز، تنها نامی ساده با اندکی تغییر از عنوان کنونی بود. این مرحوم بود که با کوششی خالصانه، عالمانه و جانانه، از تنظیم و تهیه اساسنامه تا ثبت و فعال‌سازی گروه‌های پژوهشی گوناگون، بنیاد را برپا کرد. او بنیاد را با یک طرح پژوهشی در واحدی مسکونی و تنها دو اتاق، به فعالیتی پربار بدل ساخت و با نشان دادن چهره‌ای غیرسیاسی، اما پایبند به اصلی‌ترین ارزش‌ها و نیازهای انقلاب اسلامی، ده‌ها و صدها نویسنده، نسخه‌شناس، مترجم، هنرمند، شاعر و خالق کتاب‌های کودک را جذب کرد. به تعبیر یکی از شخصیت‌های برجسته علمی و اجرایی کشور، او با بودجه‌ای کمتر از یک‌دهم مرکزی پژوهشی دیگر، ده‌برابر آن را در تولید و اثربخشی به بار آورد. این دستاورد، نه از سر جاه‌طلبی که از فروتنی، مشورت و جلب حمایت انسان‌های فرهیخته و مؤثری چون مرحوم آیت‌ا... واعظ‌زاده و مرحوم دکتر برادران برمی‌خاست؛ حمایت‌هایی که چهره فرهنگی آستان و استان را به مرز تحول و درخشش رساند. امروز، کمتر شخصیت علمی در رشته‌هایی از فقه و تفسیر تا نجوم، جغرافیا و هنر اسلامی را می‌توان یافت که مستقیم یا غیرمستقیم، ایشان و بنیاد را نشناسد.

پیرو مشی میرزا جواد آقا

اما آنچه الهی خراسانی را در دل‌ها جاودانه کرد، نه‌تنها مدیریتش، که سجایای اخلاقی و عبادی‌اش بود؛ آن رفتارهایی که چون آیینه‌ای صاف، ایمان و تقوایش را بازتاب می‌داد.

فرزندان کاری بنیاد روایت می‌کنند؛ اگر به‌آرامی از کنارشان می‌گذشت و سلامشان را پاسخی کوتاه می‌داد، می‌دانستند که مشغول قضای نافله است؛ نمازی که در خلوت و هیاهوی کار، آرامش جانش را می‌پروراند. اگر بی‌خبر به اتاق نشر می‌آمد، نخست با سلام و خداقوتی گرم، توصیه‌ای اخلاقی در قالب خاطره‌ای از میرزاجوادآقا می‌گفت -سفارش به صرفه‌جویی و رعایت غبطه وقف- و سپس پیگیر تأخیرهای چاپ می‌شد، نه با خشم، که با مهر پدرانه. اگر صاحب قلمی با هر انگیزه‌ای به دیدارش می‌آمد، با وجود عارضه کمر، تمام‌قد برمی‌خاست و تا مهمان ننشست، ایستاده می‌ماند و هیچ‌کس بی‌بدرقه ترک اتاقش نمی‌گفت. اگر از کم‌کاری پژوهشگری شکوه می‌شد، بی‌درنگ از ایمان، اخلاق پسندیده و رفتار مؤدبانه‌اش با همکاران سخن می‌گفت و اگر شاکی از بیرون بنیاد بود، چنان از عناوین و افتخارات بنیاد یاد می‌کرد که گویی همه توفیقات را به آن شخص نسبت می‌دهد.

اگر پژوهشگر یا مترجمی ناآشنا اثری برای چاپ می‌آورد، نخست از آوردن آن به بنیاد ابراز شادی می‌کرد، سپس در حضورش به معاون پژوهشی زنگ می‌زد: «من باید با ایشان بیایم، اما اگر ممکن است، چند دقیقه تشریف بیاورید.» در جلسه سه‌نفره می‌گفت: «ایشان زحمت کشیده‌اند؛ با هم به اتاقتان بروید. بررسی کنید و نتیجه را به هیئت مدیره بیاورید تا ان‌شاءا... چاپ شود.» اگر برای مصاحبه‌ای دعوت می‌شد، کمتر می‌پذیرفت و دیگری را معرفی می‌کرد: «چهره رسانه‌ای شدن، مانع کار علمی است.» اگر از او خواسته می‌شد که یکی از فرزندان خود را به کاری در بنیاد مشغول کند، هرگز نمی‌پذیرفت و نپذیرفت. می‌گفت: اگر شأن دستور دارد، مانعی نیست، ایشان بیاید، اما من از بنیاد خواهم رفت.

این غذا برای زائران و مهمانان امام(ع) است

اگر ناگزیر با مهمانان عالی‌مقام همایش به مهمانسرا می‌رفت، تا آخر کنارشان می‌نشست، اما غذای آنجا را نمی‌خورد: «این غذا برای زائران و مهمانان امام(ع) است؛ ما خادمان و حقوق‌بگیران، همیشه کنار سفره حضرتیم.» در جلسات بودجه، چنان جانانه دفاع می‌کرد که مدیران مالی به شوخی می‌گفتند: «چشم! برای حفظ سلامت‌تان، همه را تخصیص می‌دهیم.» پیوسته به معاون اداری می‌گفت: «بررسی کنید اگر راه کمکی به همکاران هست، پیشنهاد دهید تا تصویب و پرداخت شود.» کارها و طرح‌ها را در همه گروه‌ها رصد می‌کرد -از فقه که خود مدیریتش را داشت، تا سفینه‌البحار، تاج‌التراجم و تقویم قدس که مستقیما به تصحیحشان همت گماشته بود- و می‌کوشید گرفتار روزمرگی نشود.

به همکاران می‌آموخت: «پژوهشگر بانشاط و جدی باشد و بداند در چه دستگاه عظیم و پرمعنویتی کار می‌کند.» هزار درس دیگر از این مرد خدا می‌توان آموخت؛ درس فروتنی، مشورت، حمایت و معنویت. اکنون دل‌ها برایش تنگ است، اشک‌ها جاری و تسلی در یاد لبخندهای پدرانه، دستان گرم و صدای اذان و دعایی است که در خداحافظی برای سفر حج و مانند آن، زمزمه می‌کرد. خداوندش بیامرزد و به همسر محترم، فرزندان دانا و پویا در ترویج ارزش‌های دینی و انقلابی، و همه ارادتمندان، صبر و اجر عطا فرماید.